

Lærer Kristen Jensen i Strellev

EN LANDSBY LÆRER OG HANS FORHOLD

Af S. Manøe Hansen

Den 17. marts 1869 tiltrådte lærer Kristen Jensen skolelærerembedet ved skolen i Strellev by. Indstillingen blev foretaget af skoledirektionen for Hind m. fl. herreders provsti under daværende provst J. C. Kjær i Skjern. Som skik var, var embedet suppleret med stillingen som kirkesanger ved Strellev kirke, hvilket også var en økonomisk forudsætning for at kunne leve af skolelærerembedet.¹

Kristen Jensen var født i Nordenbro i Magleby sogn på Langeland den 18. juli 1845. Hans far var husmand Jens Andersen Jensen og moderen Inger Henriksdatter.² Kristen var den tredje yngste af en søskendeflok på 10, hvoraf 3 døde som små. Kristen Jensen begyndte sin skolegang i Nordenbro, men da forældrene i foråret 1857 flyttede fra Langeland til Vestjylland og bosatte sig i Tistrup sogn, fortsatte han sin skolegang i Hauge skole. Konfirmationen fandt sted palmesøndag 1859, og da Kristen Jensen havde gode evner, blev han fra samme efterår lærer ved Østergård biskole i Lyne sogn. Her var han omtrent et år, for derefter at virke som vinterskolelærer i Stoustrup i Ådum sogn vinteren 1860-61. Fra september 1861 blev han lærer i Havsted skole i Ravsted sogn, Tønder provsti, hvor han var i godt to år. Vinteren 1863-64 og 1864-65 blev han lærer ved sin barndomsskole i Hauge. Jensen ville nu forsøge at skaffe sig en seminariuddannelse og søgte ind på Blågård seminarium i København, og efter et års ophold her blev han dimitteret juni 1866. Af hans dimissionsattest fremgår det, at han har været en flittig og velbegavet elev, idet han opnåede hovedkarakteren: duelig. I religionskundskab og geografi opnåede han: udmærket godt, for

praktisk færdighed, læsning, regning, skrivning og historie: meget godt. På Jelling seminarium tog han året efter eksamen i sang med karakteren: meget godt.

Han flyttede så igen til Vestjylland, og de næste to år var han lærer ved Vestkjær skole i Ølgod sogn. Sommeren 1868 blev han indkaldt som infanterist og aftjente sin værnepligt i Fredericia.³ Han vendte så igen tilbage til Vestkjær, men denne gang til højskolen, som var blevet opret-

tet her.⁴ Opholdet varede 5 måneder fra 1. nov. 1868 til 1. april 1869. Da stillingen som skolelærer ved Strellev skole i nabosognet blev ledig, søgte han den. Han var da 24 år, og det blev her, Jensen gennem 40 år fik sin store gerning.

Skolen i Strellev lå på sydsiden af bækken neden for Strellev by, hvor vejen fører til Adsbøl og Horne. Skolen ligger der endnu omtrent uændret af ydre, men benyttet til privatbeboelse, efter at der i 1909 blev bygget en ny skole nærmere byen.

Gennem hele sin tid som lærer i Strellev førte Jensen dagbog, der med sin sirlige skrift og grundighed giver et godt indblik i landbyskolen og landsbylærerens vilkår i slutningen af sidste århundrede. Skolen i Strellev havde ligesom biskolen i Østtarp to klasselokaler »lilleskole« og »storeskole«, foruden at der var fire værelser i lærerboligen: dagligstue, spisestue, sengekammer, gæsteværelse foruden en forstue, køkken og et spisekammer, fortæller Jensen.

Skoleordningen var den specielle vestjyske ordning, hvor man f.eks. i 1899 i nederste klasse havde 905 timer årligt fordelt på følgende fag: Læsning: 320 timer, skrivning: 136 t., regning: 160 t., sang: 41 t., bibelhistorie: 176 t., fædrelandshistorie i udtog: 36 t., fædrelandets geografi: 36 t. Desuden undervistes drengene i gymnastik: 32 t., medens pigerne havde 58 t. med håndgerning. Om vinteren var der 19-24 skoledage om måneden, fortæller Jensen, lørdag var jo normal skoledag, mens der fra maj til 15. juli var sommerskole, hvor nederste klasse havde 2 dage ugentlig à 4 timer, medens øverste klasse kun undervistes 1 dag. Sommerferien varede fra 15. juli til september, hvorefter sommerordningen varede til midten af oktober. Øverste klasse opnåede derved kun 841 timer årligt.

Også undervisningens målsætning anfører Jensen i dagbogen, eleverne skal »kunne læse flydende og med forstå-

else op af en bog«, have »nogenlunde omfattende kendskab til Guds folks historie« . . . »samt at kunne en del skriftsteder og salmer«. . . »at kunne skrive nogenlunde smukt og flydende«. . . »at kende fædrelandets historie og lidt af verdenshistorien«.

Vedrørende hans undervisning har tidligere elever fortalt, at han var en velbegavet, dygtig og nidkær underviser, der lagde hovedvægten på læsning, regning, skønskrift og sang. Hans gymnastikundervisning var strengt militærisk, hvilket var typisk for tiden. I sit private hjem havde han i stuen et glasskab med udstoppede fugle, noget for den tid ganske uhørt i landsbyskolen, denne samling blev nogle gange om året vist frem for børnene. Han kunne blive hidsig, og når det skete, brugte han at jage den stive finger, han havde, mod vedkommendes pande, hvilket var ret ubehageligt, og hjalp det ikke, fortsattes med et par »flade«. Når han havde tjenester i kirken, der brød ind i undervisningstiden, fik børnene til deres utilfredshed ikke fri, men datteren Erika overtog undervisningen; hun blev senere selv lærerinde. Den sidste skoledag tog han afsked med hver enkelt elev, der skulle udskrives, og gav dem hver især – uden andres påhør – deres skudsmål, der kunne være såvel rosende som dadlende.⁵

Gennem optegnelserne får man også et godt indtryk af den økonomiske side af kirkesangerens og skolelærerens embeder. Som kirkesanger havde han indtægter ved offer og accidenser. Offer bestod i beløb, som blev erlagt ved højtiderne jul, påske, pinse, og som alle fastboende havde pligt til at erlægge.⁶ I 1875 indbragte påskeoffer: 33,92 kr., pinseoffer: 33,19 kr. og juleoffer: 36,65 kr., medens høstoffer ikke synes at figurere. I gennemsnit indbragte højtidsofferne fra 1888-97: 154,53 kr.

Accidensoffer var betaling for kirkelige handlinger såsom vielse, barnedåb, kirkegang (moderens første kirkegang efter en fødsel), begravelse.⁶ Hertil anfører Jensen, at

for året 1870 havde han f.eks. fået: barn i kirke: 1 rdl. 3 mark; begravelse: 5 mark; barnedåb: 2 rdl. 1 mark og 8 skilling; bryllup: 10 rdl. 4 mrk.; begravelse: 1 rdl.; kirkegang: 2 mrk. De varierende takster skyldes, at der ikke var indført »faste priser«. Dette forhold har sikkert givet anledning til megen mislyd mellem præst og degn. Da man i 1875 gik over fra rigsdaler til kroner, anfører Jensen bl.a.: begravelse: 2 kr. 66 øre; barnedåb: 6 kr. 54 øre; bryllup: 42 kr. 20 øre; det sidste må nok have været et større bryllup. Fra 1888-97 lå hans indtægter på accidenser på gennemsnitlig 159 kr. om året. For 1875-1909 opgiver han, at indtægten for såvel offer som accidenser lå i gennemsnit på 250 kr. til 375 kr. om året.

Som skolelærer havde han ifølge loven fra 1814 og af 8. marts 1856 en årlig kornløn på minimum 6 tdr. rug og 10 tdr. byg in natura, samt 25 tdr. byg efter kapiteltakst (en art offentlig aut. gennemsnitspris for kornsorterne). Hertil kom fri bolig med brændsel eller »anstændigt husrum for sig og sin familie«. En jordlod hørte ligeledes med til embedet, en jordlod som tillod ham at holde køer og får.⁶ Til dette skal bemærkes, at Jensen boede i skolen, og at han på sine ældre dage bortforpagtede jorden, og »æ kjøres« blev indrettet til et ekstra klasselokale »mellem-skole«.⁵

På initiativ af lærer Jensen oprettedes der omkring 1884-86 »Strelluf Sogns Mistforening«, en slags forsikringsselskab byggende på gensidighed, som skulle dække tab, når medlemmer mistede kreaturer og heste som følge af sygdom i besætningerne. Jensen udformede lovene, hvoraf kan ses, at sognet inddeltes i tre distrikter, hvor 9 vurderingsmænd tre gange årligt skulle gennemgå besætningerne og vurdere dem. Til erstatning for mistede dyr betalte man ved sygdom tre fjerdedele af vurderingssummen, og ved dødsfald som skyldtes tuberkulose, kun halvdelen. Da foreningen ikke havde nogen kassebeholdning,

blev det anmeldte tab opgjort måned for måned, og hvert medlem skulle så betale efter assurancesummen. Opkrævningen fandt sted ved, at kassereren opholdt sig på mejeriet i Strellev. Under 1. verdenskrig blev sognets besætninger samlet vurderet til over 1 mill. kr. Foreningen havde ca. 86 medlemmer, der udgjorde en stabil medlemskreds, idet ingen meldte sig ud. Omkring 1945 ophævedes foreningen, da staten ydede et større tilskud til urene besætninger.⁵

Efter loven af 1856 blev der sikret landsbylærerne skolepenge af forældrene: 1 kr. pr. barn, dog højst 100 kr. om året, hertil kom et alderstillæg på 50 kr. årligt efter 25 års tjeneste og efter ca. 33 år 100 kr. årligt.⁶

Da kapiteltaksterne faldt på grund af landbrugskriser, forringedes lærerlønningerne stærkt, men først ved loven i 1899 synes en bedring at afhjælpe manglerne.⁶ Denne lønforbedring er nok skyld i forhandlingen med skolekommissionen den 28. juli 1899, der resulterede i ordningen med, at offer og accidenser blev ændret, således at de indkomne beløb fragik i hans grundløn. For 1901 blev hans løn følgende: begynderløn: 800 kr., kirkesangerløn: 100 kr., løn som kirkebylærer: 50 kr., i alt: 950 kr., hvorfra skulle trækkes gennemsnittet af de sidste 10 års offer og acciden-ser, indtægt af jordlodden, hvilket udgjorde 434 kr. 20 øre, hvilket vil sige, at hans løn blev på 515 kr.; hertil kom et alderstillæg til første- og enelærer samt tillæg for 34 års tjeneste: 700 kr. Ordningen trådte i kraft fra 1. januar 1901. Fra tiden før 1901 kan nævnes, at Jensen i 1870 i løn som lærer og kirkesanger opnåede: 165 rdl. 2 mrk. 8 skilling, i 1873: 273 rdl.; 1874: 424 kr.; 1880: 528 kr. og i 1899: 422 kr.

En måned efter ansættelsen ved Strellev skole giftede han sig med Erika Kathrine Jensen fra Vestkjær i Ølgod sogn. Hun var født den 11. jan. 1850 og datter af gdr. Jens Strandbygaard Andersen og hustru Gunder. Den 19. okt.

1870 fik de sønnen Viggo Ingemann Jensen, der imidlertid døde 14. jan. 1877. Jensen havde forinden haft den store sorg, at hans kone døde den 20. okt. 1872. Efter en tid som enkemand giftede han sig den 23. okt. 1877 i Lyne kirke med Hansine Dorthea Thomsen, født i Lyne Kirkegaard den 4. marts 1850. Hun var datter af gdr. Thomas Jensen og hustru Kirstine Madsdatter. I 1882 den 7. okt. fik de datteren Dagmar Erika Jensen, der senere blev lærerinde og en tid passede faderen. Hun tilbragte sine sidste år i Ølgod præstegård, hvor hun døde den 15. dec. 1913.⁷ Lærer Jensen overlevede også sin anden kone, der døde den 6. sept. 1907, hvorefter datteren bestyrede hjemmet. Den 21. marts 1909 blev han i Ølgod kirke viet til Mette Horsbøl fra Yderik i Thorstrup sogn. Hun var født den 18. febr. 1856 og datter af gdr. Frederik Horsbøl og hustru Mette Kirstine Marie Urup af Yderik.⁷

Ud over sine embeder tog Jensen del i landsbylærerens mangeartede virke, og det kan nævnes, at han gav privatundervisning til sognets unge, der ønskede at søge videreuddannelse.⁵ Fra 1874-78 var han sognerådsformand for Strellev sogneråd, en tid formand for værgerådet, samt medlem af menighedsrådet.

Lærer Jensen skilte sig ud fra hovedparten af samtidens landsbylærere, idet han også blev skolebogsforfatter. I disse år var fællessangen blevet en naturlig del af livet i skolen og hjemmet, men også i oplysningsarbejdet i de mange foredragsforeninger og forsamlingshuse, der oprettedes ud over hele landet, og med sin store interesse for sangen følte Jensen et behov for udgivelsen af sangbøger. I 1881 udgav han sangbogen »Sangbog til brug i skoler og ved folkemøder« med i alt 200 sange omfattende morgen- og aftensange, historiske og nationale sange. Hans anelser slog til, der var virkelig brug for denne, som Jensen selv skriver i forordet, «rige skat af sange i forskellige retninger», idet bogen i 1886 blev optrykt i et nyt oplag på 9000

eksemplarer og tillige suppleret med »Anden samling« omfattende 170 sange. Prisen for dem begge var 1 kr. 40 øre. I 1889 fremkom et nyt sangregulativ, og lærer Jensen udgav da »Sangbog for skolen og hjemmet«, der allerede i 1890 udkom i anden udgave indeholdende 245 sange. Senere kom »Ny sangbog til brug i skole, hjem og ved folkemøder« med 300 sange (pris 85 øre). Men også danskundervisningen havde hans interesse, og 1887 udsendte han »Dansk læsebog for folkeskolens mellemklasse«, der i 1890 udkom i anden udgave og i 1902 i tredje (pris 1 kr. 40 øre). 1891 udkom »Dansk læsebog for folkeskolens øverste klasse«, anden udgave år 1900 (pris 2 kr. 50 øre), og 1893 udsendte han »Dansk læsebog for mindre børn (pris 1 kr. 40 øre). En trilogi der dækkede danskundervisningen i læsning for hele folkeskolen.

Disse lærebøger blev udbredt over hele landet og gjorde lærer Jensens navn velkendt i store kredse, og hans bøger brugtes langt op i første halvdel af dette århundrede. Årsagen var nok, at bøgerne udfyldte netop det behov, man stillede fra såvel skole som fra folkelig side. Hans læsebøger bærer præg af stor alsidighed i stofvalget, såvel klassisk litteratur som geografiske og naturhistoriske emner, og især historiske emner er mangfoldige og velvalgte. Desuden tog Jensen også del i den daglige debat og skrev artikler til Ribe Amtstidende, Højskolebladet og Husvennen.

For sin store indsats blev han den 24. marts 1908 udnævnt til Dannebrogsmænd. 64 år gammel døde han den 6. august 1909 af kræft. Ved begravelsen, der havde samlet 3-400 mennesker, talte ungdomsvennen fra Vestkjær højskole forstander N. Hansen i Ål, samt højskoleforstander Kr. Kristensen, Hoven seminarium. Pastor Andersen talte ligeledes, og hans meget nære ven gennem mange år provst E. K. Thyssen talte og forrettede jordpåkastelsen.⁸ På hans grav ved indgangen til Strellev kirke satte sognets beboere

i taknemmelighed over en dygtig og vellidt lærer en mindesten med følgende vers:

Barnesyn og barnesind
 Barnetro og barnefred
 skuer i Guds himmel ind,
 giver livets herlighed.

NOTER:

Artiklen bygger hovedsagelig på oplysninger fra Strellev skoles embedsbog og en kronik i »Vestkysten« den 14. jan. 1942 af forfatteren P. Tolderlund Hansen, som bringer uddrag af lærer Jensens håndskrevne dagbog. Dagbogen befandt sig i stiftsprovst Thyssens bogsamling, der efter hans død købtes af »Bogens højskole« i Toftlund. »Bogens højskole« indgik senere i Toftlund bibliotek, der for få år siden overlod samlingen til Refugiet i Løgumkloster. En efterlysning af dagbogen har ikke givet resultat, og det må frygtes, at den er gået tabt. Provst Thyssen var gennem en årrække præst i Ølgod-Strellev, hvorefter han flyttede til Ribe.

1. Biskoppens collats af 17. april 1869.
2. Jens Andersen Jensen, f. 1808 og død 1892. Inger Henriksdatter, f. 1808 og død 1893, begge ligger begravet på Tistrup kirkegård.
3. 10. bataillon 2. kompagni.
4. Vestkjær højskole flyttedes senere til Østbæk ved Ølgod og omdannedes senere til efterskole og sidst til ungdomsskole.
5. Meddelt af gdr. Niels Peder Nielsen, Adsbøl.
6. »Lærerne og Folkeskolen gennem 100 år«, Danmarks Lærerforening 1874-1974, side 47-51, 59-63.
7. Meddelt af pastor Kr. Holm, Ølgod, der oplyser, at der for konfirmander er oprettet et legat »Dagmar Erika Jensens Legat«.
8. »Ribe Amtstidende« august 1909.

Om Strellev skole og sogn henvises til H. K. Kristensen: »Nørre Horne Herred« 1975.